

سایه‌سندہ داهائی آکلاشلیور . « سالم » ک « ... و حرکت علی مایلیق ایده رک مخرج مناصب اولان سلیمانیه دن خروج و سنه بیک یوزیکرمی طقوزده حلب مولویتیلہ مقضی المرام بیوریلوب » دیمه سی ده ، بو آرزوسنک اسعاف ایدیله رک « سلیمانیه » یه ترفیع اولوندیغنی و حلبه اورادن کیتدیکنی صراحتہ کوسترمکده در . بودوره هاند مجموعہ لر سایه‌سندہ ، بوندن صوکراده ، « تائب » ک حیاتی داهائی تنویر ایده بیله جک برطاقم یکی معلوماته تصادف ایدیله جکنی قوتله تخمین ایتمکده م .

کوریلی زاده محمد فؤاد

« مداحلر » مقاله‌سنه عائد

§ ۱ مجموعہ مزک ایلك جلدنده « مداحلر » حقیقده کی مقاله مزده شاعر « جنانی » نک « بدایع الآثار » عنوانی مهم بر حکایه مجموعہ‌سندن بحث ایتمشدک [ص ۲۶] . بو اثرک دیگر بر نسخه‌سنک « غوطا » کتبخانه‌سی یازمه‌لری میاننده ۲۳۱ نومروده . مقید اولدیغنی « پیرج » ک قاتالوغندن اوکره نیورز [غوطا کتبخانه حکمداریسی شرق یازمه‌لری ، ویانه ۱۸۶۴ ، ص ۱۹۴] . مع مافیہ بونک اوچنجی بر نسخه‌سی ده یارس ملی کتبخانه‌سندہ « لطائف جنانی » نامی آلتنده محفوظدر [A.F.T.N 385] . حتی روس مستشرقی « اسمیرنوف » ۱۹۰۳ ده پترسبورغده نشر ایتمدیکی « مجموعہ منتخبات آثار عثمانیه » آدی اثرنده بوندن بعض کوچوک اقتباسلرده بولونمشدر [ص ۲۴۱-۲۵۱] . مرحوم احمدوفیق پاشا کتبخانه‌سنک قاتالوغنده ده ۶۶۹ نومروده « حکایات عجیبه » نامی آلتنده « جنانی » نک شبهه‌ستر بو اثری قصد اولونمقده در [ص ۵۹] . مذکور قاتالوغده بونسخه‌نک ۱۲۰۳ ده استنساخ ایدیلمش اولدیغنی یازیلیدر ؛ حالبوکه بوندن اوچ درت سنه اول استانبولده صاتیلان احمدوفیق پاشا کتابلری آراسنده ۱۱۳۹ ده یازیلش بر « لطائف جنانی » نسخه‌سی بولوندیغنی ، قاتالوغنی یاپان رفعت بک سویله مشدی . مطبوع قاتالوغده - سهواً - ۱۲۰۳ ده یازیلدیغنی قید ایدیلمش نسخه ، هر حالده بو اولاجقدر صانیرم . « کمبریج » یازمه‌لری آراسنده ده بوکا تصادف اولونمقده در [براون ، کمبریج اسلام یازمه‌لری فهرسه ذیلی تی ، ۱۹۲۲ ، ص ۲۶۱] . « جنانی » نک « اوپسالا » دارالفنون کتبخانه‌سندہ

دیوانی [باقکڑ: تورن بہرغ، اوپسالادار الفنونی عرب - عجم - تورک یازمہ لری، ص ۱۲۹، CCXIV نومرودہ]، کذلک «بریتیش موزہ ٹوم» دہ و «لاپزیغ» کتب خانہ سندھ دہ «ریاض الجنان» [فلہ یشہر قاتالوغی، ص ۳۴۵ آ - ریسو قاتالوغی، ص ۱۸۴ آ] موجود اولدیغنی علاوہ ایده لم. کرک دیوانہ کرک بوضوک اثرہ، سائر آوروپا و استانبول کتب خانہ لرنده اپی مبدولاً تصادف اولونمقده در.

۲ § تذکرہ شعرا مؤلفی مشہور قسطنطنیہ «لطیفی» نک «رسالہ در وصف بلدہ طیبہ قسطنطنیہ» سندھ [بوآثرک استانبولده و آوروپادہ مختلف یازمہ لری وارد در. بارس ملی کتب خانہ سندھ A.F.T.N 131، اسمع افندی کتب خانہ سندھ ۲۲۷۲ نومرودہ - خصوصی کتب خانہ مزندہ، الخ] . «تختہ قلعه: تحت القلعه» و صفندہ کی پارچہ، اورادہ قصہ خوانلرک موجودیتنی و بر قسم خلقک اونلری دیکلہ مکله وقت کچر دیکنی آکلا تمقده در: «اول مجمع ظرفای دوران و مرجع ندمای اهل عرفان»، مدار و مرکز صاحب دلان، اعنی مسیرہ معقول تحت القلعه تحت استنبول، ہر گوشہ سندہ سیر عجایب و تماشای غرایب ایلریک جمع کثیر و جمعیت ہنکامہ کیر، کئی بعض تواریخک قصہ گذارلرندن استماع حکایات رفکنین، و کئی حکایات سالفہ نک ناقل اخبار لرندن کوش افسانہ شیرین ایلر، و کئی لعبت بازلرک عجیب لعبتیرین و غریب صنعتیرین سیر ایدوب اعجوبہ عجایبہ والہ و نکران و سیر غرایبہ دنک و حیران قالور. بر جمع مفر حدرکہ سیر و تماشای موجب تشریح خاطر غمخواران و مستلزم تفریح ضمیر دلفکاراندر» [خصوصی کتب خانہ مزندہ کی نسخہ دن] . بونی تعقیب ایدن سطرلر، ینہ اورادہ کی افیون و اسرار تریا کیلرینک، میلان اوینا تچینلرک، احکام نجوم دن خبر و یرہن فالجیلرک، حقہ باز و کاسہ بازلرک احوالی وصف ایتمک اعتباریلده فوق العادہ شایان دقتدر. اونجی عصرده «تختہ قلعه» حیاتبہ عابد اولارق «عاشق چلبی» تذکرہ سندھ دہ پک جانلی تصویرلر وارد در.

۳ § کچن مقالہ مزندہ «قصہ خوانلر» حقندہ کی تلقیلری آکلا تمشدق. ہجری دو قوزنجی عصر صو کندہ و اونجی عصر باشلرنده یتیشن شاعرلرک یاواش یاواش حقیر کورمکہ باشلادقلری «قصہ خوانلق»، اون برنجی عصر دن اعتباراً، آرتق شدتلہ تزییف ایدیلکہ باشلاندی. برغزلنک مقطعمندہ «ای بہشتی حصہ دار اولسون دیو ارباب عشق» قصہ خوان اولوب رقیب ایلہ قلم سویلرم» دین شاعر «بہشتی» نک بوتلقیسیلہ، مثلاً «نفخۃ الازہار» آدلی مثنویسنک مقدمہ سندہ «اسکی شاعرلرکی حتمک حکایہ لریلہ قصہ خوانلق ایتمہ دیکنی سویلہ ین» و شاعرلکک

قصہ خوانانی بر بردن تماماً آیران « نوعی زادہ عطائی » نیک نقطہ نظری آرا سندنہ کی فرق،
ہر نقطہ نظر دن پک بار زدر :

دعویٰ چاہ ایلندہ ایکی شاہ	اور تہدہ احوال رعیت تباہ
نخوت جہلیلہ بر ایکی عوان	ناملرین ایدہ جہان پہلوان
کر زو کچان سمتنہ ادمان ایدہ	بری برن دعوت میدان ایدہ
بر برینہ ایلیہ قصد ہلاک	بر یسی مرد اولہ بری زخناک
وصفن ایدن شاعر ساحر جناب	ورمکچون سوز لرینہ آب و تاب
کندوسنی حیدر کرار ایدہ	کر زنی بطمان ایسہ قنطار ایدہ
کورمدیکی قومی اکوب دائماً	ایدہ نیجہ مردہ لره اقرا
ایلدیلر کرچہ سلف اختیار	ایتدم اما کہ حقیر اعتبار

بو نقطہ نظر لر آرا سندنہ کی دہرین تخالف، فردی اولمقدن زیادہ او دور لر قلاسیق شاعر لرینک
عمومی تمایلاتی کو سترمک اعتباریہ بوسبوتون معنی داردر۔ کذلک، (۱۰۵۶) سنہ سنہ ۱۹۵۶ء ہزل
آمیز بر « احکام کلیہ » رسالہ سی یازان مشہور « بہائی کفری » دہ: « وشہنامہ خوان اولان
ظرفانک و قصہ او قویان یازانک کارلری بطل اولوب کیمی بت بازاری میانجیسی و کیمی دخی
سویاشی یہ چاتوب سیاست دلالی اولملا رینہ ... الخ » دیہ، عین تمایلی تأیید ایدیور [خصوصی
کتبخانہ مزدہ کی یازمہ نسخہ] .

۴ § مختلف دور لر عائد قصہ خوانلر حقدہ تصادفاً طویلادیغمز نادر و متفرق معلوماتی کچن
مقالہ دہ ذکر ایتشدک۔ بویوک شاعر « باقی » نک رقیب و معاصر ی اولان « امری » نک « باقی »
علیندہ یازمش اولدیتی حجو آمیز بر قطعہ [خصوصی کتب خانہ مزدہ کی او دورہ عائد بر
مجموعہ دہ] ، بزہ او دورہ « اوروج » و یا « باطل اوروج » اسمندہ بر قصہ خوانک
بولوندیغنی ، و بونک قصہ آ کلاتیر کن آرادہ بالمناسبہ غزللر او قودیغنی آ کلا تمقدہ در :

قصہ خوان باطل اوروج بر نیجہ بی معنی غزل او قودی چون قصہ اور تاسندنہ دون ہنکامہ دہ
ددیلر ہب ہرزہ در یوقدر بو بر دیوانچہ دہ ددی یازر بونی قرغہ زادہ قوزغون نامہ دہ

بورادہ کی « قرغہ زادہ » دن مقصد ، مشہور « باقی » در .

۵ § کچن مقالہ مزدہ « اسکی زغرہ لی طرز ی محمد چلی » نک شاعر « طفلی » لسانندن اولمق
اوزرہ « وصیت نامہ » و « ذلہ نامہ » عنوانی ہزل آمیز ایکی منظومہ یازدیقندن بحث ایتشدک .
خصوصی کتب خانہ مزدہ کی اسکی بر مجموعہ دہ « وصیت نامہ » متنہ تصادف ایتدک . کذلک،
دارالفنون کتب خانہ سندنہ موجودیتی مقالہ مزدہ سویلہ دیکمز « صانصار مصطفی » حکایہ سنک دیکر

برنسخه سی ده اخیراً المزه کچدی. کرک بو هزل آمیز غریب منظومه کرک «صانصار مصطفی» حکایه سی حقیقه باشقا بر فرصته ایضاحات ویرمک امیدنده یز.

§ ۶ ابوالضیا توفیق بك «مجموعه ابوالضیا» ده منتشر [۱۹ نجی سنه، عدد ۹۳، ۱۳۱۷، ص ۴۴۵ - ۴۴۸] «رجال منسیه» آدی بر مقاله سنده بعض مداح و مقلدردن بحث ایدیورکه، مقاله منری اكال ایچون اك شایان دقت جهتلرنی اقتباس ایدیورز:

[بوندن قرق الی سنه اول «قیر احمد» و آنك شاگردلردن «جایی اسماعیل» نامنده ایکی مداحز اولدیغنی روایت ایدن برخیلی ذوايه يتيشدك . جایی اسماعیلی شخصاً دخی طانیدقه سده نقل حکایه ایتدیکنی کورمه مشدك . فقط دیکلینلر، تقلید اشخاصدهکی و نقل حکایاتده کی مهارت و کلايه قدر خوان اولورلردی ... یته نوعلری شخصلرینه منحصر ذواتدن مرکبجی عزت، لوله جی محمد اسمنده ایکی ذات ایشیتیمکده یز. لوله جی محمد سن هرمنده يتيشدك . آیاصوفیه جامعنده سرمؤذن ایدی . بونلرکده مقلدکده کی، نکره کولقده کی، اضحوکه پردازلقده کی، مهاتلری دالرده داستان ایدی . بو ذاتلر قیلندن برده یاغجی عزت اسمنده بر ذات طانیدق که داها بکرمی بش سنه مقدمه قدر برحیات ایدی . مثلاً بوذات برکوپری تقلیدی اجرا ایدردی، سزاستراحتکاکه کرده اوتوردیگنر خالده کوپرینک رسم مرور آلان مأمورلردن سائلرینه، کلن کچنلرینه، صایچیلرینه، همده سزجه آواز و آهنکی معروف و مضبوط اولانلرینه قدر هر شخص پیش خیالک کرده تجسم ایدر، کندی کندیکزی کوپروندن مرور ایدیور صانیرسکنر . بز یاغجی غزنی عهد طفولیتدن نهایت شنباهمه قدر اون بش بکرمی سنه طانیدق. بوذات تقلیدینی تعمیم ایتدیکی اشخاص و افالک آردندن آیریلاردی. کندی ایوبلی، کبشی زاده، یاغ قپاننده مهم برنجارنخانه صاحبی، اصحاب یساردن، رجال عصرک بزمته مداوم، آت خیر اولغنی سور، اوزمانلر بلدییه مفتشلی اولمادیغندن حسیبه لله نفع ققرا نامه صایچیلری، بقالاری دولاشوب چورومش، فنالاشمش، اکلی مضر شیرلی احتساب مأمورلرینه اخبار ایله دوکدوروردی ... سزه یاقینندن چیقمش، ویرانه لردن طولانمش چپوی ودمیرکی خردوات صاتان بریهودینک ذکاتی وصف ایله جک اوله، آنک صغر سلتدن بری بوکار آردنده طولانمش اولدیغنه حکم ایدردیکز . هرکوشه سنی فوطوغرافله آلمش کی پیش نظرکزه کتیرر، صوکره یهودیه آلیش و بریش ایتک ایسته ین مثلاً قیصریه لی بر طوغرامه جی قالفه سنی یاخود برقصاب چیراغنی هرایی طرفک یکدیگری اغتاله مصروف اولان قوه ذکایه لرینک یاردیمیه نه قدر اقتضایاته مالک ایسه لر آنلری صرف ایتدیردی ... بوذات مثلاً شهر خلغنه معروف بر دینچینک سسینی شیوه و آهنکیله اکتساب ایدیمیه قدر لزومنه کوره آیلرجه آرقه سنده طولانمش بری . حتی آیاصوفیه ده مشهور برامعی اولان بحورجینی تقلید ایچون بیجه کونلر تعقیب اتمش اولدیغنی، وینه مشاهیر موسیقی شناساندن کلخن بی محمد آهنک غناسنی فرق اولونمیه جق راده ده تقلید مقصدیه بر چوق زمان محمد پاشا تکیه سنه دوام ایتدیکی مرویدر .]

§ ۷ یینه «ابوالضیا توفیق» بك «قوله» عنوانلی دیگر بر کوچوک بر مقاله سنده، بو او یونک استانبوله «بکرمی سنکز محمد چلی» ایله یازسه کیده ن سقارت هیئتندن بری طرفدن کتیریلرک

ابتدا داماد ابراهیم پاشا مجلسنده اوینان دیغنی و « حتی او عصرک وزیرای شعراسندن عزت پاشانک سرای آصفیده قوقلا تماشاسته دائر دعوتی متضمن رجال عصره تجزیر ایتمش اولدیغنی تذکره لطیفه آمیزک اکثر منشآت عثمانیه ده محزر اولدیغنی » سویله مکده ایسه ده ، بر معتاد ، هیچ بر ماخذ کوستر مه مکده در [مجموعه ابوالضیا ، جزء ۳۶ ، ۱۳۰۰ ، ص ۱۱۳۴] .
« تائب ک » « ثاقبیه » سنده « قوقله » کله سنک موجود اولدیغنی بوکا علاوه ایده لم .

کوبیلی زاده محمد فؤاد

« فضولی به » عائد بعض نوظلر

بویوک تورک شاعری « فضولی » به عائد تدقیقاتک کوچوک بر خلاصه سنی ابتدا ۱۹۲۴ ده « یکی شرق کتبخانه سی » طرفندن نشر ای دیلن فضولی کلیاتنه بر مقدمه اولمق اوزره باصدی رمشدم که ، بو مقدمه ، مؤخرأ ۱۹۲۶ ده « باکو » ده طبع ای دیلن « آذری ادبیاتنه عائد تدقیقر » آدی رساله مه ده درج ای دیلشدر [ص ۳۱-۳] . سلیمان نظیف بکک « فضولی » نامی آلتنده ۱۹۲۶ ده استانبولده باصیلان رساله سنده ، « کلیات فضولی » مقدمه سنده ویردی کمز معلوماته علاوه ای دیله بیله جک یالکز بر کوچوک نقطه کوزه چار بمقده در : بن ، « کاتب چلبی » نک مطبوع « کشف الظنون » نده فضولینک وفات تاریخی ۹۷۱ اولارق کوستریلدیکندن بونک یا کلیشلقنی سویله مشدم ؛ مؤلفک بالذات یازدیغنی نسخهنی تدقیق ای دن نظیف بک مرحوم ، کاتب چلبینک دوغرو اولارق ۹۶۳ یازدیغنی سویله یه رک بنم افاده می تصحیح ایتمشدر . بالخاصه « فضولی » کی بویوک بر شاعر حقنده ویریه جک اک کوچوک معلوماتک بیله ادبیات تاریخی نقطه سندن اهمیت فوق العاده سنی واردر . ایشته بو اعتبار ایله ، سلیمان نظیف بکک بو کوچوک تصحیحنی ممنونیتله قید ای دیسورز ؛ و بوکا علاوه ، بوراده ، « فضولی » حقنده بولدیغمز یکی بر قاچ کوچوک قیددن بحث ایتمک ایستورز .

۱ — اسکی طلبه مدن آذربایجانلی « امین عابد » بک ، « حیات » مجموعه سنه یازدیغنی [حیات ، ج ۱ ، ص ۳۱۴ ، ۱۷ مارت ۱۹۲۷] « فضولینک ، معلوم اولمایان بر اثری » عنوانلی مقاله سنده اونک « صحبه الأئماز » آدی کوچوک بر مشنویسندن بحث ای تدی . « مفعول مفاعیلن فاعولن »